

Actualia

contractspraktijk

LEERSTUKKEN

Herpositionering van Haviltex: een wegwijzer voor de keuze tussen subjectieve en objectieve uitleg van schriftelijke contracten

Haviltexen of objectief uitleggen?

In een belangrijk arrest van 20 februari heeft de Hoge Raad de manier waarop schriftelijke contracten en andere documenten moeten worden uitgelegd opnieuw gepositioneerd. Deze zaak (C02/219HR) betrof de uitleg van een pensioenreglement van de Stichting Pensioenfonds DSM-Chemie. In eerdere rechtspraak, beginnend met arresten uit 1993 over de uitleg van CAO's, heeft de Hoge Raad een van Haviltex afwijkende lijn ingezet: bij de uitleg van bepaalde documenten moeten niet (zozeer) de bedoelingen van de opstellers van de documenten worden opgespoord, maar moet de uitleg plaatsvinden aan de hand van objectieve gegevens, zoals de tekst van het document. Deze CAO-uitleg is in latere rechtspraak toegepast op verschillende andere documenten, zoals een sociaal plan, een trustakte voor een obligatielening en de omschrijving van het over te dragen registergoed in een transportakte. Maar de Hoge Raad is niet zover gegaan alle contracten die de rechtspositie van derden op de een of andere manier raken objectief uit te leggen. Zo is bijvoorbeeld de uitleg van een pandakte nog als een zuivere Haviltex-kwestie aangemerkt. Wanneer nu in plaats van de Haviltex-uitleg de CAO-uitleg moet worden gevolgd, is niet helemaal duidelijk. De Hoge Raad maakt in dit arrest echter duidelijk dat tussen de Haviltex-uitleg en de CAO-uitleg een vloeiende overgang bestaat. Hij overweegt:

‘Tussen de Haviltexnorm en de CAO-norm bestaat geen tegenstelling, maar een vloeiende overgang.

Eenzijds heeft ook bij toepassing van de Haviltexnorm te gelden dat, indien de inhoud van een overeenkomst in een geschrift is vastgelegd – nog afgezien van het bepaalde in art. 3:36 BW in de verhouding tot derden – de argumenten voor een uitleg van dat geschrift naar objectieve maatstaven aan gewicht winnen in de mate waarin de daarin belichaamde overeenkomst naar haar aard meer is bestemd de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen en het voor de

opstellers voorzienbare aantal van die derden groter is, terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen. Anderzijds leidt de CAO-norm niet tot een louter taalkundige uitleg; in het arrest van de Hoge Raad van 31 mei 2002, nr. C 00/186, NJ 2003, 110, is de hiervoor in 4.3 aangehaalde rechtspraak in die zin verduidelijkt dat hier sprake is van een uitleg naar objectieve maatstaven, waarbij onder meer acht kan worden geslagen op de elders in de CAO gebruikte formuleringen en op de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen waartoe de onderscheiden, op zichzelf mogelijke tekstinterpretaties zouden leiden. In het zojuist aangehaalde arrest is voorts nog beslist dat ook de bewoordingen van de eventueel bij de CAO behorende schriftelijke toelichting bij de uitleg van de CAO moeten worden betrokken. In een latere uitspraak (HR 28 juni 2002, nr. C 01/012, NJ 2003, 111) werd geoordeeld dat, indien de bedoeling van de partijen bij de CAO naar objectieve maatstaven volgt uit de CAO-bepalingen en de eventueel daarbij behorende schriftelijke toelichting, en dus voor de individuele werknemers en werkgevers die niet bij de totstandkoming van de overeenkomst betrokken zijn geweest, kenbaar is, ook daaraan bij de uitleg betekenis kan worden toegekend.’

Drie kernpunten voor het onderscheid

In deze kernoverweging vallen drie dingen op. Ten eerste dat de CAO-uitleg niet gelijk staat aan een grammaticale uitleg. De Hoge Raad zegt dit in de slotalinea van de aangehaalde passage nog eens met zoveel woorden. In zijn arresten van 2002, waarnaar wordt verwezen, was dit al gezegd. In de CAO-uitleg kunnen de bedoelingen van partijen bij de CAO (of de andere typen documenten waarop deze methode van toepassing is) dus wel degelijk een rol bij de uitleg spelen, maar – en *daar* gaat het om – die bedoelingen moeten voor anderen (zoals bij een CAO werkgevers en werknemers) uit objectieve omstandigheden kenbaar zijn. Bij de CAO-uitleg kunnen allerlei uitlegargumenten naar voren worden gebracht (van de tekst tot en met de bedoeling van partijen) *mits* deze argumenten voor derden objectief kenbaar zijn. Hiermee werd de CAO-uitleg al meer in de richting van de Haviltex-uitleg gebracht.

Het tweede punt dat opvalt, is dat de Hoge Raad expliciteert dat ook de Haviltex-uitleg meer of minder subjectieve dan wel objectieve elementen kan bevatten. De Hoge Raad spreekt terecht over een glijdende schaal. Haviltex balanceert tussen het zoeken naar de subjectieve partijbedoelingen en een meer objectiverende benadering bij de uitleg van het contract. Als de subjectieve partijbedoelingen kunnen worden vastgesteld en met elkaar blijken te sporen, dan vormt dat de maatstaf voor de uitleg, zelfs als de subjectieve bedoelingen afwijken van de tekst van het contract (aanpak I). Een voorbeeld hiervan is HR 1 december 2000, NJ 2001, 196 (Bruin/NVC). In de meeste gevallen moet echter een objecti-

verend element worden ingebracht, omdat partijen nu eenmaal van mening verschillen over de betekenis van hun afspraken. In Nederland is dat in de regel blijkens Haviltex de wilsvertrouwenleer, die thans in de artikelen 3:33–35 BW is verankerd (aanpak II). Elders ziet men wel dat objectivering wordt gevonden door te vragen welke betekenis een redelijke persoon, geplaatst in de positie van partijen, aan het contract zou hechten (aanpak III). Zo bijvoorbeeld in artikel 5:101 PECL. Het verschil met de Nederlandse aanpak is graduëel. Bij de uitleg vloeien subjectieve en objectieve gezichtspunten namelijk in elkaar over. Aan haar stellingen over de betekenis van het contract zal een partij normaliter de suggestie toevoegen (I) dat de wederpartij exact dezelfde bedoeling had als zijzelf, althans (II) dat zij erop mocht vertrouwen dat de wederpartij dezelfde betekenis aan het contract toe-kende als zijzelf deed, aangenomen dat ook de wederpartij een redelijk handelend persoon is, althans (III) dat redelijk denkende mensen uiteraard haar lezing van het contract zullen onderschrijven ook als de wederpartij niet tot die categorie behoort. De rechter of arbiter ontkomt er niet aan dergelijke stellingen van partij en vanuit een extern, objectiverend perspectief te beoordelen. Hij zal zich bij de beoordeling van de partijstellingen laten leiden door hetgeen het meest aannemelijk voorkomt, ook als het gaat over de subjectieve partijbedoelingen.

De discussie Haviltex of CAO-uitleg gaat dus uiteindelijk om de vraag in hoeverre subjectieve partijbedoelingen die niet voor derden kenbaar zijn een rol mogen spelen bij de uitleg van het contract. Het derde, en onzes inziens meest belangrijke element van het arrest, is de bewegwijzering die de Hoge Raad op dit punt aanbrengt. De argumenten voor een uitleg naar objectieve maatstaven winnen volgens de Hoge Raad aan gewicht in de mate waarin de in een document belichaamde overeenkomst naar haar aard meer is bestemd de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift en een eventueel daarbij behorende toelichting niet kunnen kennen en het voor de opstellers voorzienbare aantal van die derden groter is, terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen.

Deze overweging biedt argumenten om te (her)toetsen in hoeverre de uitleg van bijvoorbeeld algemene voorwaarden, van bijsluiters bij financiële of andere producten, van statuten of reglementen van rechtspersonen of van (bank)garanties objectief dient te geschieden. In deze bijdrage ontbreekt de ruimte daarop in te gaan.

Haviltex blijft bestaan

Haviltex wordt *niet* in de ban gedaan. De Hoge Raad overweegt expliciet dat Haviltex en de CAO-uitleg, kort gezegd, twee loten van dezelfde stam zijn. Enerzijds zijn volgens het arrest bij de uitleg steeds van beslissende betekenis alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen. Anderzijds zegt de Hoge Raad, is in praktisch opzicht de taalkundige uitleg die de bewoordingen, gelezen in de context van dat geschrift als geheel, in (de desbetreffende kring van) het maatschappelijk verkeer normaal gesproken hebben, bij de uitleg van dat geschrift vaak wel van groot belang. Deze achtergrondoverweging is onzes inziens belangrijk als het gaat om de vraag hoe bijvoorbeeld een overnameovereenkomst of een ander commercieel contract moet worden

uitgelegd. Er is wel bepleit, onder andere in dit blad door Grosheide, dat commerciële contracten tussen professionele partijen, die zijn voorzien van deskundige bijstand, meer objectief (tekstueel) uitgelegd moeten worden. De Hoge Raad gaat in dit arrest (nog) niet zover, omdat zijns inziens de mate van objectiviteit bij de uitleg afhangt van andere factoren, namelijk – kort gezegd – de mate waarin het contract derdenwerking en uniformiteit beoogt.

Mr. T.H.M. van Wechem en prof. mr. M.H. Wissink